

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזמניץ שליט"א
(פר' נח
תשפ"ח - ביהמ"ד
באר ישראל)

גיליון נ"א
פרשת נח
תשפ"ז

תפילה על רשעים

האם יש מקום להתפלל על רשעים ומסוכנים לבריאה?

מי נח

איש צדיק תמים היה נח בדורותיו, והיה היחיד מכל בני דורו אשר ראוי היה להינצל מן המבול, יחד עם כל משפחתו. נח מצא חן בעיני ה', ואת האלקים התהלך. אך הנה, דבר פלא נמצא בפסוק בהפטר פרשתנו (ישעיה נד ט), כי נקרא המבול על שמו של נח הצדיק 'כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ'. אותו המבול הקשה והנורא, אשר הכחיד את כל יושבי הארץ ולא הותיר זכר ממה שהיה לפניו - נקרא על שם נח, 'מי נח'.

יתירה מכך, כי הובא הפסוק **בזוהר הקדוש** (ח"א טו), ושם באו בטענה על נח, שלא התפלל על בני דורו שינצלו גם הם מן המבול, ומשום כך נקרא על שמו.

המרחם על אכזרים

ועצם הדבר תמוה מאוד, וכי מוטל היה על נח להתפלל על אותם רשעים, אשר התורה הקדושה העידה עליהם כי כל יצר מחשבות ליבם היה רק רע כל היום (ראה בראשית ו).

ואם תאמר, כי צריך היה להתפלל שיחזרו בהם מדרכם הרעה וישובו בתשובה, הלא גם זה תמוה, ולכאורה איפכא מסתברא, כי רחמנות על אכזרים כאלו אינה אלא דרך אכזריות כלפי הטובים והרחמנים.

ואם נתבונן במעשי אנשי דור המבול כפי המבואר בדברי חז"ל, הן אפילו בין איש לרעהו היו מתאכזרים, כמו שאמרו (ב"ר לא ה) שכשהיה רוכל בא לשוק למכור תורמוסין, היה כל אחד מהם נוטל פחות משווה פרוטה, עד שהיה המוכר נותר בלא כלום.

מפני מה נמנע נח מן התפילה

אך קודם שנבוא להרחיב בדבר השאלה, יש לנו להתבונן גם בעצם דברי הזוהר הקדוש, אשר כמה מן המפרשים עמדו לבאר כוונתו.

בספה"ק **תפארת שלמה** (פר' נח ד"ה יובא) כתב, כי הטעם אשר מחמתו נמנע עצמו נח מן התפילה, הוא משום ענוותנותו הגדולה, אשר לא הבין את כוחו בזה, אלא אמר לעצמו: "וכי ראוי אני לבטל גזירתו של הקדוש ברוך הוא". כי קטן היה בעיניו, ולא האמין שיבטל הקדוש ברוך הוא את גזירתו מפני תפילתו. וזהו 'מקטני אמנה היה', כיון שהיה מקטין עצמו, חסרה אמונתו. אך אברהם אבינו ומשה רבינו לא נהגו כן, כי אברהם התפלל אפילו על אנשי סדום, וכן משה התפלל על ישראל בשעה שחטאו, כי הבינו שזהו גופא רצון ה'.

גם **רבינו האור החיים הקדוש** (בראשית ו יג) עומד ומלמד זכות על נח, וכותב כי מאחר שאמר לו הקדוש ברוך

הוא בפירוש (שם) 'קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ', הבין נח כי אין כאן מקום לתפילה. מה שאין כן אצל אברהם אבינו בא הקדוש ברוך הוא והודיעו דבר שאינו שייך אליו לכאורה, על כי עומד הוא להפוך את סדום, ומזה הבין אברהם שלא נאמר לו הדבר אלא בכדי שיתפלל. וכן אצל משה רבינו אמר לו הקדוש ברוך הוא בחטא העגל (שמות לב י) 'הֲנִיחָה לִּי, וכן אחר חטא המרגלים אמר לו (במדבר יד יב) 'עַד אֲנִי נִגְאָצִי הָעָם הַזֶּה וגו' אֲכַנּוּ בְּדָבָר וְאֹרְשֵׁנוּ, ומזה הבין משה כי המחללת חתורה לפניו אם יעמוד בתפילה. אולם אצל נח נאמרו הדברים במוחלט בלא שום פתח, לכן לא עמד להתפלל.

באופן אחר כתב הרה"ק **המגיד מקאזניץ זיע"א** בספה"ק **עבודת ישראל** בפרשתו, וכן פירשו עוד צדיקים, כי בוודאי שנים הרבה התפלל נח על בני דורו, שהרי מאה ועשרים שנה היה עוסק בבנין התיבה, והיו בני דורו שואלים אותו לשם מה טורח הוא בבנין זה, והוא היה מתרה בהם כי עתיד הקדוש ברוך הוא להביא מבול מים על הארץ. אם כן בוודאי כשם שהיה מוכיחם, כך היה מתפלל עליהם לבל ימותו במבול. אלא, שהתפלל ולא נענתה תפילתו, אך באמת איש צדיק תמים היה, כפי עדות התורה הקדושה עליו, אשר כמעט ולא נמצא כן על אדם בעולם שמפורש עליו בתורה כי צדיק הוא.

מקטני אמנה היה

אכן, לא נוכל להתעלם מדברי הזוהר הקדוש, אשר יש בהם ביקורת על נח בשל כך שלא התפלל על בני דורו.

ובאמת גם **ברש"י** בפרשתנו מצינו שהביא טענה אחרת על נח, בפסוק (בראשית ז ז) 'וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֵל הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמָּבּוּל, וכתב: "אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים".

אך דברים אלו נשגבים מבינתנו, וכי כל אותם מאה ועשרים שנה שהטריח נח את עצמו בבנין התיבה, לא ידע אם יבוא מבול, ואת כל זאת לא עשה אלא לרווחא דמילתא, שמא יבוא המבול, ורק אחר שהחלו הגשמים יורדים ודחקוהו המים נכנס לתיבה.

נח איש צדיק

ועוד, כי כל הענין טעון ביאור. הלא התורה הקדושה מעידה על נח ואומרת (בראשית ו ח) 'וַיֵּן מִצָּא הוֹן בְּעֵינָיו ה', ואם נדחוק ונאמר כי אותה מציאת חן לא היתה מחמת צדקתו, הרי המקרא הבא טופח על פנינו ואומר (שם פסוק ט) 'נֹחַ אִישׁ צָדִיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו, והקדוש ברוך הוא בעצמו אמר לו (שם א ז) 'כִּי אֲתָן

כראיתי צדיק לפני בְּדֹר הָזֶה.

ועוד יש להוסיף, כי הנה אמר הנביא (חבקוק ב ד) 'צַדִּיק בְּשֹׁעָה שִׁיצֵא נֹחַ מִן הַתִּיבָה לֵאחֹר הַמָּבּוּל וְרָאָה אֶת הָעוֹלָם חָרֵב, פָּרָץ בִּבְכֵי עָלָיו, ואמר: "ריבונו של עולם, הרי נקראת 'רחום', והיה לך לרחם על ברייתך".

אמר לו הקדוש ברוך הוא: "רעיא שטיא - רועה שוטה, עכשיו נזכרת לומר כן, הלא היה לך להתחנן לפני בשעה שאמרתי לך בלשון רכה 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בְּדֹר הָזֶה, 'והנני מביא את המבול מים על הארץ', וציויתך לעשות תיבת עצי גופר, ולעסוק בבניינה שנים הרבה, שמא יחזרו בני דורך בתשובה, ומפני מה לא ביקשת רחמים אז על כל העולם. וכי משום שידעת כי עתיד אתה להינצל בתיבה, לא עלה בליבך לבקש רחמים עליהם. והנה עתה רואה הנך את כל העולם חרב ולא נותר בו מאומה, ועכשיו מבקש אתה להתפלל".

כיון שראה נח כך, עמד והקריב עולות וקרבנות, לכפר על מה שלא ביקש רחמים קודם המבול.

וסיימו שם: "אמר ר' יוחנן, בא וראה מה בין הצדיקים שהיו לישראל אחר כך ובין נח. נח לא הגין על דורו ולא התפלל עליו כאברהם, דכיון דאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם (בראשית יח כ) 'זַעֲקֵת סָדוֹם וְעִמּוֹרָה כִּי רַבָּה, מִיד (שם פסוק כג) 'וַיִּגַּשׁ אֲבָרָהָם וַיֹּאמֶר', והרבה דברים כנגד הקדוש ברוך הוא, [עד] ששאל שאם ימצא שם עשרה צדיקים שיכפר לכל הדור בשבילם, וחשב אברהם שהיו י' בעיר עם לוט ואשתו ובנותיו וחתניו ולכן לא התפלל יותר. בא משה והגין על כל הדור, כיון שאמר הקדוש ברוך הוא למשה (שמות לב ח) ישראל חטאו, 'סרו מהר מן הדרך', מה כתיב ביה (שם פסוק יא) 'ויחל משה'. מהו 'ויחל', מלמד שהתפלל עד שאחזתו חלחלה. רבנן אמרי, לא הניח משה לקדוש ברוך הוא עד שנתן נפשו עליהם מן העולם הזה ומן העולם הבא, דכתיב (שם פסוק לב) 'וַעֲתָה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מַחְנֵי מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ. אמר ר' יוסי מהכא (תהלים קו כג), 'ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו, וכן כל הצדיקים הגינו על דורם ולא הניחו מדת הדין לשלוט בהם. ונח התעכב עמו הקדוש ברוך הוא ואמר ליה רבוי דברים שמא יבקש עליהם רחמים ולא השיגו ולא ביקש עליהם רחמים ועשה התיבה ונאבד כל העולם".

עוד הובא שם מאמר רבי יהושע, כי הטעם שלא

רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א בדרכו בלוויית כמה מתלמידיו הקדושים, והנה באמצע הדרך שינה העגלון הקבוע אלכסיי את טעמו, הוציא סכין גדולה מחיקו והכריז כי עומד הוא לרצוח את רבינו נפש רח"ל. אמר לו הבעל שם טוב, "עשה כרצונך, אולם כל אדם ראוי לכך שימלא את בקשתו האחרונה, ובקשתי כי לא תהרגני כאן במקום זה, אלא תיסע עוד מעט ושם תעשה מה שתמצא". מילא אלכסיי את בקשת רבינו, והנה תיכף ומיד נפלה עליו רוח חרטה, והוא התנפל לרגלי הבעל שם טוב והתחנן כי ימחל לו, באומרו כי הוא עצמו אינו מבין כלל מה עלה על דעתו, וכיצד נכנס לליבו רצון רע ומשונה כזה.

ויאמר הבעל שם טוב לתלמידיו, כי במקום שבו התעוררה בקרב העגלון תאוות הרציחה, עמד פעם רוצח אחד ורצח אדם, ובזה השחית את המקום, ומאז כל העובר שם מתעורר בו יצר הרציחה. ומשום כך ביקש מאת העגלון לנסוע משם והלאה, ובזה שב לטבעו הרגיל.

ובדומה לזה מסופר ב**זהר הקדוש** (ח"ב טו): על אודות רבי חייא ורבי יוסי שפעם אחת הלכו בדרך והתלווה אליהם אדם אחד, אשר אמר להם כי דרך זו מסוכנת היא, יען כי פעם הלכו בה תלמיד חכם ועם הארץ, וקם אותו עם הארץ והרג את התלמיד חכם, ומחמת שנעשה בדרך זו חטא גדול כזה, הרי כל העובר שם מסכן עצמו. כי רוח הטומאה השורה שם עלולה להזיק לכל העוברים במקום.

למדנו מכאן, כי אדם העובר עבירה במקום, לא את עצמו בלבד הוא מטמא, אלא גם את המקום שבו עבר את העבירה הוא מטמא.

ומעתה יובן, כי ביקש אברהם אבינו לטהר את אדמת סדום מן החוטאים בה. שהרי סוף סוף סדום בגבול נחלת ארץ ישראל המובטחת היא, על כן היה אברהם מתרעם על הפיכתה.

ראיה נוספת נוכל להביא על הדבר, ממאמר רבי חנינא בן תרדיון (אבות פ"ג מ"ב) "שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים". והרי לא אמר רבי חנינא שאותם השנים שחים ביניהם בדברי ליצנות, אלא שאין ביניהם דברי תורה. אלא, מפני מה לא נתנו ליבם לדברי תורה, אין זאת אלא שפעם עברו שם לצים וטימאו את המקום בדברי ליצנות, על כן משוכה רוח טומאה על המקום ואינו ראוי לדברי תורה.

על פי דברי **הגאון הבית הלוי זצ"ל** על השפעת האדם על המקום, אפשר לבאר את דברי המדרש (ב"ד לא ז), שהוצרך המבול למחות ג' טפחים בעומק הארץ, כעומק המחרישה: כי חטאי דור המבול היו גדולים כל כך, עד שהיתחל לא האדמה ספוגה מטומאתם, והיה צורך להסיר את שכבת אדמה זו כדי למנוע את השפעתם על העולם המחודש.

הרי לנו עד כמה צריך אדם להיזהר ממקום של טומאה.

ומידה טובה מרובה, כי מקומות שמקיימים בהם מצוות, כבתי כנסיות ובתי מדרשות, אשר כתליהם ספוגים בתורה ותפילה - ודאי משפיעים מאוד על האדם לטובה, ומביאים את העומד בהם לידי דביקות בקדוש ברוך הוא.

אם כן כאמור, יש המבארים כי תפילתו של אברהם היתה על הארץ עצמה, לבל תיהפך סדום, וביקש להמליץ טוב על המקום. אך כבר הערנו כי לא כן משמע מפרשטן של כתובים, ובעיקר קמה קושייתנו וגם ניצבה על עצם הטענה שהעמידו חז"ל כנגד נח על שלא התפלל על בני דורו, ואנו ראינו כן תמהנו דווקא על תפילת אברהם, וגם אם את תפילת אברהם נוכל ליישב, הטענה על נח אינה מבוררת.

מוצאת האמוראים בתפילה

כדי להבין פשר דבר, נביא בזה דברים מפליאים מן **התלמוד ירושלמי** (ברכות פ"ב ה"ד זי), אשר סיפרו רבותינו האמוראים על עצמם.

שם עוסק הירושלמי בענין הכוונה בתפילה, ולפי

חסדים, אלא אמר (בראשית יח כה) 'תללה לך מעשית כדבר הזה להמית צדיק עם נשע ויהי כצדיק כרשע תללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט'. וכל טענתו היתה שלא יתכן לספות צדיק עם רשע, על כן שאל אם יש צדיקים בתוך העיר. ומשלא נמצא אפילו מנין של צדיקים שיגן על העיר, לא הועילה הטענה להצילה. אולם לוט בא בדרך תחנונים ובקשת רחמים, ואמר (שם יט יט) 'הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי ואנכי לא אוכל להמלט ההרה פן תגדקני ההרה נמתי'. וכיון שהתחנן על נפשו - נתקבלה תפילתו.

ויסוד גדול למדנו מכאן, כי בקשה הבאה מתוך הכרה במידת חסדו של מקום - יכולה היא שתועיל אפילו במקום רע ועושי רע, כל זמן שלא נתמלאה סאתו. ועל כן, העיר צוער - הצעירה משאר הערים - נותרה קיימת, ונתקבלה בקשת לוט עליה. אין ספק, כי ללא זכותו של אברהם לא היתה זכותו של לוט עצמו מועלת כלום, אך בזכות אברהם לא היה די, אלא הוצרכה בקשת החסד, ודביקות במידתו של אברהם אבינו - מידת החסד.

ובאמת, לא לנו לעמוד ולבקש את החילוקים בין התפילות, ולומר מפני מה הועילה זו ולא זו. והרבה האריכו בספרי חסידות כי תועלת גדולה היתה בתפילתו של אברהם אבינו, לו ולדורות.

ונשאתי לכל המקום

אך אנו שבים ומעמידים את הקושיה הפשוטה והשאלה המתבקשת, מה ראה אברהם לבקש על אנשי סדום הרעים והחטאים. הלא כמה היה העולם סובל ומצטער אם היתה תפילתו נשמעת.

ואכן יש מן המפרשים (ראה רד"ק בראשית יח כד) שפירשו כי עיקר התפילה לא היתה על החוטאים הרשעים, כי אם על המקום עצמו. כי ודאי את הרשעים יש

בקשה הבאה מתוך הכרה במידת חסדו של מקום - יכולה היא שתועיל אפילו במקום רע ועושי רע, כל זמן שלא נתמלאה סאתו

להעניש, ואין די במה שיענשו בעולם הבא, ובעולם הזה להמתין להם ולהניחם כדי שייגדלו עונשם בעולם האמת, כי עצם מה שנשארים בריות כאלו בעולם יש בזה סכנה לכלל האנושות. אך תפילת אברהם היתה על כך שיאבדו חטאים מן הארץ, וסדום עצמה תישאר כפי שהיתה, כולה משקה, כגן עדן התחתון, ולא תהפוך לארץ מלחה אשר לא תשב. והצדיקים אשר ישארו בחיים יוכלו ליהנות מן הארץ הטובה.

אכן ביאור זה אינו כפי הנראה מפרשטן של כתובים, ומבקשים אנו הסבר אשר יניח את דעתנו גם לפי ביאור שאר המפרשים, אשר פירשו דברים ככתבם, שהתפלל אברהם על חיי אנשי סדום.

ותשתה הארץ

ובפרט יש להבין את דברי חז"ל שהבאנו למעלה, כי מכח תפילותיו ובקשותיו של אברהם אבינו, באו וביקרו את נח אשר לא עשה כן, ולא התפלל על אנשי דורו.

הלא את כל התועבות עשו אנשי דור המבול, ותמלא הארץ חסם מפניהם. פרוצים היו בעריות, ונחתם גזר דינם על הגזל, ואפילו בהמה ועוף השחיתו דרכם עקב מעשי בני האדם. וכל כך נשחתה הארץ, עד שהוצרך המבול לבוא ולמחות שלושה טפחים מן האדמה, כעומק המחרישה. וכפי שדרשו חז"ל (ב"ד לא ז): "הנני משחיתים את הארץ, ר' הונא ורבי ירמיה בשם רב כהנא בר מלכיה, אפילו ג' טפחים שהמחרישה שולטת בארץ נימוחו".

המקום גורם

יש בנותן טעם להביא את המסופר, כי פעם אחת נסע

התפלל נח על בני דורו, הוא משום שחשש שמא אפילו הוא עצמו לא יזכה להימלט, על כן כשאמר לו הקדוש ברוך הוא כי צדיק הוא לפניו 'בדור הזה', ועתיד הוא להניצל, הבין כי רק כלפי דורו חשוב הוא לצדיק, ואילו היה בדור אחר, כגון בדורו של אברהם אבינו, או בדור מקבלי התורה - לא היה נחשב לכלום. על כן בחשש זה היה שרוי, ומיד כששמע כי ניצל מן המבול, לא העז לבקש יותר מזה.

אכן אם כנים הדברים, יש להבין מהי הטענה על נח.

המה לבדם ניצלו

אך הנה כתב **הספורנו** (בראשית ח) כי נח ניצל מן המבול בחסד ולא בזכות, ובפרט מה שניצלו בניו ממימי המבול, אשר לא היו ראויים לזה, כי אם בחסד ה' עליהם. וכתוב מפורש בדבר **בספר יחזקאל** (יד יג-טו): 'בן אדם ארץ כי תתקט לי למעל מעל ונטייתי ידי עליה ושבתי לה מטה לחם והשלחתי בה רעב והקרתי ממנה אדם ובהמה: והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב המה בצדקתם וניצלו נפשם וגם ה' אלקים: לו חיה רעה אעביר בארץ ושלחתי ויהיה שממה מבלי עובר מפני החיה: שלשת האנשים האלה בתוכה חי אני וגם ה' אלקים אם בגנים וגם גנות יצילו המה לבדם וניצלו והארץ תהיה שממה'.

הרי מבואר להדיא, כי שלושת הצדיקים - נח דניאל ואיוב - לא היו יכולים להציל את בניהם מן הפורענות, אלא רק את עצמם.

וזהו כפי שהבאנו למעלה מרבינו האור החיים הקדוש, שהבין נח כי לא תועיל תפילתו.

וטעם הדבר - מפרש הספורנו - כי אלו שלושת הצדיקים לא לימדו את בני דורם לדעת את ה', ולא עשו כמעשי אברהם אבינו, משה רבינו ושמואל הנביא, אשר חגרו מתניהם להפיץ את דבר ה' בכל מקום. וכדברי **הרמב"ם** (עבודה זרה פ"א ה"ג) על אברהם אבינו: "התחיל לעמוד ולקרא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה" וכו'.

זה היה עוין סדום

אכן, כל אלו הדברים הנשמעים מפי חז"ל ורבותינו הראשונים, יש בהם כמין טענה וטרוניא כלפי נח. ובעינינו יפלא, כי לכאורה דווקא את מעשיו של אברהם אשר התפלל על רשעי סדום אין אנו מבינים.

הלא התורה חורצת משפטה עליהם (בראשית יג יג) 'ואנשי סדם רעים וחטאים לה' מאד', וידועים דברי חז"ל (סנהדרין קט): על אותה ריבה אשר נתנה פרוסת לחם לעני, ובאו אנשי סדום ומשחווה בדבש והעמידה על חומת העיר עד שמתה מעקיצות הדבורים. הרי כאן אכזריות גוראה ואיומה, וכי בחייהם של אלו היה אברהם חפץ. הרי מחמת גודל הרשעות היו אפילו העופות מונעים עצמם מלעוף שם, כמו שנאמר על סדום (איוב כח ז) 'ותבי לא ידעו עיט' (ראה פרקי דר"א כ"ה).

ולא זו בלבד, הרי כאשר שמע אברהם אבינו בברית בין הבתרים על השעבוד שעתידים בניו להשתעבד בארץ לא להם, לא עמד לבקש עליהם, ודווקא על סדום עמד לבקש.

אם כן, לכאורה אין התמיהה על נח שלא התפלל על דור המבול, כי אם על אברהם שהתפלל על אנשי סדום, ופעם אחר פעם אינו מוותר, אלא נושא ונותן עם הקדוש ברוך הוא להציל את סדום.

לבקש תפילה ותחנונים

עוד יש להעיר, כי לכאורה משמע מן הכתובים שלא התקבלה תפילתו של אברהם אבינו, ונהפכה סדום ובנותיה. ואילו כאשר בא לוט וביקש על העיר צוער - נתקבלה בקשתו לפני ה'. וכי גדול כוחו של לוט מכוחו של אברהם.

אך זאת נוכל ליישב, כי האמת תורה דרכה, וכל המתבונן בפסוקים בפרשת וירא, יראה כי בא אברהם אבינו לבקש מכוחה של מידת הצדק, ולא ביקש על

ולפי זה שוב אין להקשות מדיון בל תלין, כי לא נאמר איסור הלנה אלא בשכר הבא כתמורה על פעולת שכיר, ולא על מתנה הבאה ברצון טוב ולא בחיוב.

לי בני ישראל עבדים

אכן הא גופא קשיא, הרי האדם עמל וטורח בקיום המצוות, ומדוע לא יחשב כפועל הראוי לשכר.

אלא מבאר הכתונת פסים על פי מה דאיתא בגמרא (ב"ק צז.) כי התוקף עבדו של חברו וכופהו שיעשה עבורו מלאכה בזמן שבלאו הכי לא היה עובד עבורו בעליו - פטור מלשלם, שכן לא הפסידו כלום.

אם כן, בני ישראל היו עובדים את פרעה במצרים כעבדים, ולא היו מקבלים שכר, והקדוש ברוך הוא הוציאם משם על מנת שיהיו עבדיו, ככתוב (שמות ג יב) 'בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה'. אם כן עבודת ישראל לה' יתברך נחשבת כעבודת עבד עבור אדם אחר שאינו בעליו, שאינו צריך לשלם עליה שכר, כי זה נהנה וזה אינו חסר.

אם כן בידינו לעת עתה שני מהלכים, האחד משום שאומן קונה בשבח כלי, והשני משום שהתוקף עבדו של חברו פטור.

יד שליח באמצע

על כך מוסיף מהלך שלישי, בשם גיסו המאור הגדול **החריץ הרב ר' יצחק גאב"ד הרובנשון**, המבאר על פי מה שכתבו הפוסקים (שו"ע ח"מ סי' שלט ס"ז) כי השוכר פועל על ידי שליח, ואמר השליח ששכרו על בעל הבית, והלן בעל הבית את שכרו, אינו עובר עליו בבל תלין, וגם השליח אינו עובר, שכן לא קיבל עליו לשלם את השכר. ואמנם ודאי חייב לשלם, אך אינו עובר באיסור בל תלין אם אינו משלם בזמנו.

והנה, מצוות התורה נחלקו לשנים: 'אנכי' ולא יהיה לך' מפי הגבורה שמענום (ראה מכות כד.), אך לאחריהן בקשו ממושה רבינו (שמות כ טז) 'דַּבֵּר אֲתָהּ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה', ואכן ממנו שמעו את שאר תרי"א המצוות. לפי זה, על כל המצוות אין הקדוש ברוך הוא עובר בבל תלין, כי יד שליח באמצע. ורק על מצוות האמונה הנכללת באנכי ולא יהיה לך משלם הקדוש ברוך הוא שכר בעולם הזה, כי עליהן ציוונו בעצמו.

ועל פי זה יתבאר דברי המדרש (ראה שמ"ר כג ה' וביפה תואר שם) "כל מה שישיראל אוכלים בעולם הזה אינו אלא בשביל האמונה", כי על מצוות האמונה משלם הקדוש ברוך הוא כבר בעולם הזה, כדי שלא יהא בזה משום בל תלין.

אלו הם דברי הכתונת פסים, אשר מתוכם בא לבאר את דברי הירושלמי בענין כוונה בתפילה, וכדלהלן.

נח ומשה

ענה נשוב לשאלתנו על נח. את ההבדל שבינו ובין משה הדגישו חז"ל (דב"ר יא) באמרו: "נח אמר למשה, אני גדול ממך, שניצילי מדור המבול". אמר לו משה, אני נתעליתי יותר ממך, אתה הצלת את עצמך ולא היה בך כח להציל את דורך, אבל אני הצלתי את עצמי והצלתי את דורי".

כבוד הרב וכבוד המלך

כתשובה לדבר, נביא את המשך דבריו הנפלאים של 'הכתונת פסים', המקשר את שלושת המהלכים שכתב כדי לתרץ את ענין שכר המצוות, לדברי האמוראים הקדושים בירושלמי.

וביאר שם, כי רבי חייא רבה סבר כי שכר מצוה אינו בזה העולם משום שאומן קונה בשבח כלי. והנה איתא בגמרא (קידושין לב.) כי נחלקו אמוראים בדיון הרב שמחל על כבודו, לדעת רב חסדא אין כבודו מחול, ולדברי רב יוסף כבודו מחול, משום שלאחר שעסק בתורה, נעשית היא כשלו. ולעומת זאת אמרו (שם לב.) כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, כי כבוד הציבור הוא ואין בידו למחול על כבוד הציבור.

מענה עולה בידינו חידוש מופלא: כי אם התורה של הקדוש ברוך הוא היא, אם כן גדול כבוד תלמיד חכם

אלא נטעם מהם מעט בדברים הנוגעים לביאור דברי הירושלמי הנזכרים.

כמה מהלכים מביא 'הכתונת פסים' בביאור הענין, אשר כל אחד מהם מגלה טפח מהנהגת הקדוש ברוך הוא בעולמו, ובהבנת מהות השכר הרוחני והיחס הנכון לעבודת ה' בעולם הזה.

שכר קבלנות

תחילה כותב 'הכתונת פסים', כי עובדי ה' בעולם הזה אינם כפועלים העוסקים במלאכת בעל הבית, אלא כאומן הנשכר בקבלנות לעשות מלאכה בעבור אדם אחר. מצות 'ביומו תתן שכרו' נאמרה לשוכר פועל למלאכה, אולם הנותן חומרי גלם ביד האומן ומבקש מאיתו להשיבם ולעשות מהם כלי - ורק זמן שהכלי ביד האומן אין בעל הבית עובר בבל תלין, ורק משעה שהחזירו חל חוב תשלום השכר בזמנו (שו"ע ח"מ סי' שלט ס"ז). וגם כל אדם כך, שהרי קיבל מאת ה' יתברך נשמה יקרה, ונצטוו לזכרה ולתקנה על ידי קיום המצוות, ועל זה יטול שכרו בעולם הנשמות, אך כאן בעולם הזה הרי הכלי עדיין נמצא בידו, ואין כאן הלנת שכר.

אך הדבר הקשה הוא, כי **בתנא דבי אליהו** (רבה פ"ב) איתא, כי בכל יום ויום רוחו של אדם ניטלת הימנו וניתנת לבעל הפקדון, ולבוקר מחזירין אותה אליו. וכמו שאומרים אנו בקריאת שמע שעל המיטה (תהלים ל"ו) 'בְּיָדְךָ אֶפְקֵיד רוּחִי'. ואם כן, נחשב האדם בכל לילה כמי שכבר החזיר את הכלי לבעליו, אלא שבבוקר ניתן לו שוב כדי שיוסיף לתקנו, אך מדוע אינו מקבל בכל יום את שכרו כדין מי שכבר אין החפץ אצלו.

מקומות שמקיימים בהם מצוות, כבתי כנסיות ובתי מדרשות, אשר כתליהם ספונים בתורה ותפילה - ודאי משיפיעים מאוד על האדם לטובה, ומביאים את העומד בהם לידי דביקות בקדוש ברוך הוא

אומן קונה בשבח כלי

כדי ליישב את הדבר, מציע לפנינו הצפנת פענח את סוגיית הגמרא (ב"מ ק"ב) האם אומן קונה בשבח כלי. כלומר, האם כאשר משיבח האומן את כליו של בעל הבית, שייך השבח לאומן, אלא שלאחר מכן מוכרו לבעלים תמורת השכר, או שמא מלכתחילה שייך הכל לבעלים, ואין כאן אלא תשלום שכר הפעולה.

וממילא יש לנו לדון כמו כן בשכר התורה והמצוות, המשיבחים את נשמתו של כל בן ישראל. כי אמנם, אם אין היהודי קונה את שבח נשמתו, והרי היא כפקדון אצלו, יש כאן מקום קושיא מדוע אין שכרו משתלם לו בכל לילה כשחוזרת הנשמה אל אביה שבשמים. אולם אם קונה האדם את נשמתו בשבח שהוא משיבחה, אם כן אין כאן שכר פעולה כלל, אלא קנין ותמורתו, ולא על זה נאמרה פרשת איסור הלנת שכר.

אחר שמפלל רבינו בדברים ומאריך לבאר כי גם לפי השיטה שאומן קונה בשבח כלי יש כאן עדיין כמה קושיות, מביא בזה רבינו מהלך נוסף.

שלא על מנת לקבל פרס

כך שנינו **במסכת אבות** (פ"א מ"א): "אנטיגנוס איש סוכו קבל ממשעון הצדיק, הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס". הרי מבואר, כי מעיקר הדיון אין האדם ראוי כלל לשכר על מעשיו, ויש לו לעשות מעשים טובים ולקיים מצוות גם אם אינו מקבל שכר כלל, כי אין השכר אלא חסד לאדם, ואין לו עליו טענה ותביעה כלל.

פשוטן של דברים נראה כי רבותינו גדולי האמוראים לא היו מכוונים בתפילה כראוי, ולהלן נראה האם אכן הדברים כפשוטם.

והבוא שם כי רבי חייא רובא - הוא רבי חייא הגדול - אמר על עצמו כי מימיו לא הצליח לכוון בתפילתו. ופעם אחת התאמץ במיוחד בתפילה, אולם גם אז נכנסו לליבו מחשבות אחרות, מיהו הנכנס ראשון אצל המלך, האם הממונה או ראש הגולה. לאחריו בא שמואל ואמר כי גם הוא בשעה שביקש לכוון בתפילתו, מצא עצמו מונה אפרוחים, ורבי בון בר חייא סיפר כי היה מונה שורות של אבני בנין. הוסיף על דבריהם רבי מתניה, ואמר כי מחזיק הוא טובה לראשו, על אשר בשעה שבא הוא לאמירת 'מודים' - כורע ומשתחוה מאליו, כי לבו בל עמו.

כל הקורא דברים אלו כפשוטם, סבור כי אפילו גדולי החכמים היה להם קושי לעמוד ולכוון בתפילה, ונראה כי עיקר הדבר בא ללמדנו שלא לייאש עצמנו בראותנו כי אין אנו מצליחים לכוון, אלא נאמר כי גם גדולי רבותינו עמדו על קושי זה, ובכל זאת התאמצו להתפלל בכוונה, וכמעשיהם נעשה גם אנו.

אכן, לא נוכל לקבל את דברי הגמרא הללו כפשוטם. הרי אלו אמוראים קדושי עליון, ולא יעלה על הדעת שלא כיוונו בתפילתם. ואין ספק כי יש כאן רמז לסודות עליונים, אין כאן סתם אפרוחים ולא סתם ממונים. ואכן, הרבה דברים נאמרו לבאר את דברי חז"ל אלו.

עיון תפילה

כדי לבאר פשר דבר, נביא בזה מהלך מספר הדרושים '**כתונת פסים**' שחיבר **הגאון רבי יוסף אשכנזי זצ"ל בעל 'צפנת פענח'** לפני כשלוש מאות וחמישים שנה, וזה לא מכבר נדפס כפרו בהוצאה חדשה ומהודרת.

הנה אמרו חז"ל (ברכות לב.): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המאריך בתפלתו ומעייף בה - סוף בא לידי כאב לב, שנאמר (משלי יג יב) 'תוחלת ממשכה מחלה לב'". וכפי שפירש **רש"י** שם, שהמאריך בתפילתו מצפה כי תתקבל בקשתו מחמת ריבוי הכוונה, אך יתכן שלא תתקבל מחמת כמה סיבות, כי פעמים שאינו ראוי לכך מן הדין, אך עתה שנזכרה תוחלתו - יכאב לבו.

ויש לשאול בזה, ממה נפשך, אם אכן מצד מעשיו ראוי האדם שתתקבל בקשתו, מדוע לא יזכה מן השמים, ואם באמת אינו ראוי - כיצד יבוא לידי כאב לב, הרי מן הסתם יודע הוא שאין בידו זכויות ואינו מבקש אלא על מתנת חינוך, אשר פעמים זוכה לה ופעמים שאינו זוכה.

שכר מצוה בהאי עלמא

אלא, שורש הענין במה שהשירישו חז"ל (קידושין טז.) כי "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", שכר המצוות - זמנו ומקומו בעולם הבא. לא מיבעיא שאין בכל חללי עלמא ליתן שכר מצוה אחת, אלא שאפילו אם היה הדבר באפשר - לא כאן הוא מקום הגמול, על כן לא יצפה אדם לשכר מצוותיו. ומשום כך עלול האדם לבוא לידי תוחלת ממושכה וכאב לב, כי יודע הוא בעצמו כי מעשיו טובים ורבים, ובכל אופן אין בקשתו מתקבלת.

איסור 'בל תלין'

אכן כאן ידועה ומפורסמת שאלה. הן כבר נודע הדבר שהקדוש ברוך הוא מקיים את כל המצוות (ראה שמ"ר ל ט, פסיקתא רבתי פ"א), והרי אחת מתרי"ג מצוות היא איסור הלנת שכר שכיר, כמו שנאמר (ויקרא יט יג) 'לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת שְׂכִיר אֹתְךָ עַד בֹּקֶר', וגם מצות עשה יש בדבר (דברים כ ט) 'בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ', ואם אין הקדוש ברוך הוא משלם שכר מצוות בעולם הזה, יש כאן לכאורה הלנת שכר.

כדי לבוא אל מקום ישוב, מאריך הכתונת פסים בדברי דרוש נפלאים, ובולל בבליה אחת את עניני חג הסוכות וימי החנוכה, ומיישב בתוך דבריו כמה סוגיות. ואנחנו לא נביא כאן את כל אריכות הדברים,

לעמוד בין ה' ובין בני דורו, ולא החשיב עצמו שליח נאמן כמשה רבינו אשר זכה שתינתן התורה על ידו. ואכן, גדול היה כוחו של משה לא רק כדי ליתן את התורה לבני ישראל, אלא גם בכדי להסיר פורענות מעל ראשם, כי ציר נאמן היה לשולחיו.

תפילה לדורות

אכן, לעומת נח אשר לא יכול היה להיות שלוחם של בני דורו, ומשום כך לא התפלל עליהם - באברהם אבינו והתפלל על אנשי סדום. והטעם, לא משום שסבר שתתקבל תפילתו, אלא שהבין את עומק הענין הגנוז ב'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא', כי גם אם אין התפילה מתקבלת בפועל - ובוודאי לא רצה גם הוא שיישאר בעולם הרוע הנורא שעשו, וכדלעיל - הועילה תפילתו לאחר זמן מרובה.

הבין אברהם אבינו שכוחה של תפילה אינו דווקא במה שמתקבלת מיד, אך פועלת היא לדורי דורות באופנים אשר נפלאו מהשגתנו.

אם ניקח את שלושת המהלכים אשר נתבאר כאן נוכל להשיבם אל דרכי עבודתנו, ובפרט בעבודת התפילה. אם מעשי האדם בעולם נחשבים כאומן הקונה בשבח כלי, הרי שהתפילה פועלת שבח בעולם, ומרוממת את המתפלל עצמו. אם כן, גם אם אינה מתקבלת באופן שבו ביקש המתפלל, תועיל התפילה לו ולזרעו בדרך אחרת, כי אין שכירות משתלמת אלא לבסוף, וגם סופו של שכר התפילה לבוא.

הן אמת, כבר בא קציע של אנשי סדום, כי כבר עלתה צעקת העניים השמימה ולא ניתן עוד להבליג על מעשיהם, וראויים הם לעונש. אך מכל מקום לא בא אברהם לידי כאב לב בתפילתו, כי הבין את מעלת התפילה. והיודע שלא יבוא לידי כאב לב - יוכל להתפלל גם כאשר ידוע לו שלא תועיל התפילה בפועל. ומאחר שראה אברהם אבינו את עצמו כשליח האחראי על כל יושבי תבל, לא היה לו לחוש לכאב לב.

אם כן, פעל נח לפי שורת הסברה הפשוטה, כי אם אין תועלת - אין עבור מה להתפלל, ומכיון שידע שתועלת לא תצמח מתפילתו - לא ראה מקום לעמוד בתפילה. אכן, אברהם אבינו בא וגילה דרך חדשה בעבודת התפילה, כי גם כאשר אין התפילה עצמה נענית, הרי היא מתקנת את העולם.

מעלת התפילה עומדת לעצמה

כך צריכים גם אנו לראות את התפילה, כמעלה העומדת בפני עצמה, ואינה שייכת רק לענין האם נתקבלה הבקשה או לא.

פעמים הרבה באים בני אדם ושואלים, הלא תפילות כה רבות התפללתי, כל כך כיוונתי וכל כך השתדלתי - ולבסוף לא נענית. אך כל מבט זה בטעות יסודו, כי התפילה ענין בפני עצמו היא, תיקון העולם כולו בא על ידה, וגם אם אין הדבר ניכר לעת עתה בעיני בשר.

לפי הביאור שהובא, רבותינו האמוראים הקדושים שאמרו כי מימיהם לא כיוונו, באו לומר בזה כי מעולם לא העלו על דעתם כי התפילה תביא להם בהכרח את אשר ביקשו, ולא סברו כי התפילה והתוצאה כרוכות זו בזו בקשר הכרחי. כי ידעו את ענין השכר והעונש, אשר אינו בעולם הזה.

ויהי רצון שנזכה כולנו להגיע לתפילה שלימה, הבאה מתוך חיבור אמיתי לה' יתברך, כלשון הכתוב (בראשית ל ח) 'נִפְתָּלִי אֶלְקִים נִפְתָּלִיתִי' (ראה רש"י שם), אשר לה ניתן כתר התפילה האמיתית, ואשר על ידה יוכל אדם לתקן עולם, הן בחיי העולם הזה, והן לחיי העולם הבא, ובעיקר, אשר על ידה נזכה במהרה לראות את אשר אנו מצפים, ותחזינה עינינו בשוכר לציון ברחמים במהרה בימינו אמן.

לישראל בידי משה, סבור כי ישנה שליחות בקידושין, ויש כאן יד שליח באמצע, על כל נאסרה הלנת השכר. אך הסובר שכל הדברות ניתנו מיד ה' לישראל, בהכרח סובר כי אין שליחות בקידושין, ודלא כדברי הגמרא (קידושין מא) הלומדת כן מפסוק. ולפי זה מפלפל הכתונת פסים בעניני המקדש והמשכן, קחהו משם.

תפילת האמוראים - בלא כאב לב

לפי ביאור זה עלה בידינו, כי כל אחד ואחד מן האמוראים הקדושים ביאר בדבריו את אחת הדרכים ליישוב השאלה, מה טעם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ומה שאמרו כי מימיהם לא כיוונו, אין הכוונה כלל לחסרון בכוונה בפירוש המילות, אלא למאמר הגמרא שבו פתח ה'כתונת פסים', שהמאריך ומעין בתפילתו סופו לא לידי כאב לב, ועל זה אמרו כי מימיהם לא עשו כן, ולא כיוונו לבקש שכר על מצוותיהם בעולם הזה, כל אחד מטעמו שביאר לאחר מכן מפני מה אין שכר המצוות משתלם מיד.

תפילה מתוך חיבור

על פי כל האמור, נוכל לסלול דרך מחודשת בתשובת השאלה מדוע לא התפלל נח בעד בני דורו. כי נח עצמו עמד בפני שאלה זו, האם יש מקום להתפלל תפילה אשר יודע האדם שלא תתקבל, או שמא יש לחוש כי יבוא בסופו לידי כאב לב. והרי בתפילה על אנשי דור המבול, ברי היה לנח כי לא תתקבל בקשתו, ובהאי פחדא הוי יתיב.

והנה, לפי שיטת רבי חייא שאומן קונה בשבח כלי, ומשום כך אין בשכר המצוות משום כל תלין, הבין נח שתתקבל תפילתו רק אם תהא בבחינת 'תורה דיליה',

הבין אברהם אבינו שכוחה של תפילה אינו דווקא במה שמתקבלת מיד, אך פועלת היא לדורי דורות באופנים אשר נפלאו מהשגתנו

שקנויה היא אצל הלומד על ידי השבח שמשבח בה את נשמתו. ובדומה לזה, צריך שיהיה לו חיבור של ממש עם בני דורו. אולם בני דורו היו מושחתים כל כך, עד שלא היה לו שום קשר עימם, ולא היה מקום לתפילתו שתחול עליהם.

לעומת זאת אברהם אבינו, אף שבוודאי גם לו לא היתה שום שייכות עם מעשיהם של אנשי סדום, אך מכל מקום לוט בן אחיו היה דר שם, ובזה היתה לו נקודת חיבור עימם והיה יכול להתפלל עליהם. זאת ועוד אחרת, כי פעלו המלאכים והביאו לידי כך שלוט עצמו עסק במידת החדס בתוככי סדום בהכנסת האורחים שבאו אליו, ועל ידי זה נתקבלה אפילו תפילתו שלו על הצלת צוער.

זהו לפי הביאור שהצענו בדברי רבי חייא, ולפיו לא התפלל נח כי לא מצא חיבור לבני דורו.

נחתם צור דינם

אכן לשיטת שמואל המיישב את השאלה על פי היסוד שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, וכענין צדיק ורע לו המתיישב לפי זה, הבין נח כי אנשי דור המבול עומדים במקום שבו כבר אין מקום לתיקון, ומשום כך כבר נגזרה עליהם גזירת כליה, כי כשם שהשכר אינו משתלם אלא לבסוף, כך גם לענין מידת פורענות, אם כן מאחר שכבר נגזר דינם על הגזל ועל שאר העבירות החמורות, ודאי כבר נתמלאה סאתם ואין להם תקנה. ומשום כך לא התפלל עליהם.

שלח להם ציר נאמן

ברם רבי בון אמר כי אין כל תלין בשכר המצוות משום שניתנו על ידי שליח. אך נח לא ראה עצמו כמי שיכול

יותר מכבודו של מלך, כי כבוד חכמים הוא פרט מדיני כבוד שמים, ואילו כבוד המלך - כבוד הציבור הוא, הפחות מכבוד שמים. ואם כן, זהו שחקר רבי חייא מי קודם למי, הממונה או ריש גלוצא, כי הממונה הוא בבחינת המלך, וריש גלוצא הוא נשיא ישראל ותלמיד חכם, ועל כך חקר רבי חייא האם התורה של הלומד היא או של הקדוש ברוך הוא. וכאשר הסיק כי הממונה נכנס ראשון, הבין שהתורה שייכת ללומד, ומשום כך יכול למחול על כבודו ולהכניס את המלך לפניו, אך מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולא יוכל להכניס את הריש גלוצא קודם לו. ואם כן, כשם שהאומן קונה בשבח כלי, כך הלומד תורה קונה את תורתו, ואין בשכרה משום כל תלין.

סוגיית 'צדיק ורע לו'

לעומת זאת חקר שמואל בסוגיית צדיק ורע לו רשע וטוב לו, אשר עליה אמרו בגמרא (ברכות ז.) כי צדיק וטוב לו הוא צדיק בן צדיק, וצדיק ורע לו הוא צדיק בן רשע.

עוד יש להוסיף, כי כאשר ספר שמואל את האפרוחים, ישב ודן בהלכות שילוח הקן, כי הנה שנינו (חולין קמ:) כי על שילוח הקן חייבים גם באפרוח אחד או בביצה אחת, ולמדו כן מפסוק, ובגמרא (שם קמא) דנו בכך שמא יש לדרוש את הפסוק באופן אחר ואין לחייב אלא בשני אפרוחים.

ובסוגיא זו דן שמואל, לפי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קד:): "ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא". כלומר, שהבן מזכה את אביו בזכויות ובחיי העולם הבא, אך האב אינו מוסיף זכויות עבור בנו. ואמרו במדרש (ראה דב"ר י ה) כי גם שילוח הקן יסודו מענין זה, כי כשם שהבן מזכה את אביו בחיי העולם הבא, כך האפרוח מזכה את אמו בחיי העולם הזה.

ומעתה דן שמואל, כי יש להוכיח מזה שבשילוח הקן אין נצרכים שני אפרוחים, שהרי הבן מזכה את אביו גם כשהוא לבדו, ואין נצרכים שני בנים.

ואם כן, יש להוכיח גם לאידך גיסא, כי אילו הוצרכו שני אפרוחים לשילוח הקן, היה מקום לדון אם אפשר ללמוד מכאן שכן אחד מזכה את אביו.

והנה במדרש (קה"פ פ"ד א) איתא שאם אין הבן מזכה את אביו, קל וחומר שגם אינו נענש מחמת אביו. מעתה יחזור ויקשה מה בין צדיק ורע לו לצדיק וטוב לו, כי שוב לא נוכל לתרץ שצדיק ורע לו הוא צדיק בן רשע, כי אין לו להפסיד מחמת אביו.

ובהכרח הטעם לזה שאין כל תלין בשכר המצוות, הוא משום שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, ומשום כך אף שצדיק הוא, אינו נוטל שכרו בעולם הזה, כמו שאמרו חז"ל (ב"ר פד ג, הובא ברש"י בראשית לו ב): "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה".

[לפי הדברים האלה יש להוסיף ולרמוז, כי האפרוחים קטנים הם ולא באו עדיין לכלל שלימות גופם, וזהו רמז לשכרן של צדיקים שהולך ומתרבה בעולם הזה ולא בא עדיין זמן תשלומם].

שליחות במתן תורה

אכן, שיטת רבי בון בירושלמי היא כפי הפירוש השלישי כאן, שאת המצוות קיבלו ישראל על ידי שליח, ובזה אין כל תלין. ולכן היה מונה אבני בנין, כי לפי דרכו של עולם אין אדם שוכר בעצמו פועלים לבנות לו בית, אלא משלם לקבלן והוא השוכרם בעבורו. ובשעה שמנה אבנים אלו בתפילתו, היה מהרהר בדבר, האם אכן יוכל להיות שניתנה תורה לישראל על ידי שליח, אשר בדבר זה נחלקו במדרש שיר השירים רבה (פ"א ב ב), ותלוי הדבר בדיני שליחות בקידושין, האם אפשר לקדש אשה על ידי שליח, שכן מעמד מתן תורה היה בבחינת קידושין ונישואין בין הקדוש ברוך הוא לישראל. והסובר כי הדברות ניתנו